

A javító vizsga témakörei nyelvtanból a 11. évfolyam számára (szakközépiskola, 11. EV osztály)

Témakörök:

I. A közéleti szóbeliség (retorika) stílusrétege

- A szónoki beszéd fogalma; a szónoki beszéd típusai az ókori retorikák szerint
- A jó szónok tulajdonságai
- A szónoki beszéd megírásának és előadásának logikus lépései
- A szónoki beszéd egyes műfajainak bemutatása (hozzászólás és ünnepi beszéd)

II. A szépirodalmi stílusréteg

- A szépirodalmi stílusréteg jellemzői
- A zeneiség stíluseszközei
- A képiség stíluseszközei: költői képek
- Az alakzatok

I. A közéleti szóbeliség (retorika) stílusrétege

A szónoki beszéd fogalma:

A szónoki beszéd hagyományosan egy szónok által ünnepi körülmények között, nagyobb nyilvánosság előtt elmondott politikai vagy ünnepi beszédet jelent. Eredete az ókori görögökre és rómaiakra nyúlik vissza, a görög eredetű *retorika* szó jelentése: *szónoklattan, ékesszólás*.

Napjainkban minden olyan szóbeli megnyilatkozást magában foglal, amikor valaki nagyobb nyilvánosság előtt szólal fel, nem csak a politikai szónoklatok és az ünnepi beszédek sorolhatók ide, hanem például egy tanári előadás megtartása vagy egy diák felelete. Fő célja a meggyőzés, az érvelés, hogy mondanivalónk elérje a kívánt hatást.

A retorika gyakorlati tudományként indult a görögöktől, és az ie. V. században, az athéni demokrácia fénykorában virágzott fel. A leghíresebb görög tudós szónok *Arisztotelész* volt. (ie. IV. század), ő írta az első teljes szónoklattani művet *Rétorika* címmel. Szerinte a retorika tudomány.

Az ókori retorikák a szónoki beszéd 3 fajtáját különböztetik meg:

1. **Tanácsadó beszéd** - mai elnevezéssel *politikai beszéd* pl: parlamenti felszólalások, egy pártösszejövetelel vagy egyéb nyilvános rendezvényen való felszólalás.
2. **Törvényszéki beszéd** - *jogi beszéd*, ez a bírósági tárgyalásokon bírók döntését kívánja befolyásolni, a védő vagy a vádat képviselő ügyvéd illetve a bíró mondja el.
3. **Alkalmi beszéd** - ezek az *ünnepi beszédek* pl: tanévnnyitó, tanévzáró, valaminek a felavatása, megnyitója, pohárköszöntő, egy temetési búcsúztató, egy esküvőn az ifjú pár felköszöntése stb.

Az élőbeszéd (és most a közéleti szóbeliségre gondolunk mindenekelőtt!) műfajai: tárgyalás, hozzászólás, felszólalás, vita, előadás, alkalmi ünnepi beszéd stb.

A szóbeli műfajok mindegyikében fontos:

- a tiszta artikuláció (= hangok megfelelő formálása, szavak kiejtése)
- a kifejező szövegmondás, ezen belül:
 - a beszélőnek tudnia kell élni a kommunikáció nem nyelvi kifejezőeszközeivel: arcjáték, tekintet (szemkontaktus tartása a hallgatósággal), gesztusok (kézmozdulatok), testtartás, térközsabályozás
 - a hangsúly, hanglejtés, hangerő, beszédtempó, szünetek kínálta lehetőségekkel a nagyobb

hatás elérése érdekében

- hatásos előadásmód: a nyilvánosság előtt megszólalónak egy kicsit színésznek is kell lennie!

A jó szónok tulajdonságai - ezek minden nagyobb nyilvánosság előtt megszólaló, közéleti szerepet vállaló ember számára fontos kell(ene), hogy legyenek:

Tisztesség, hitelesség, felelősségvállalás az elmondottakért.

Találékonyság: gondolataink alátámasztására a leginkább megfelelő érvek, bizonyítékok megtalálása + a szónoklat megtartása közbeni váratlan helyzetekre is fel kell készülnie, improvizáció fontossága.

Szerkesztőkészség: a beszédhez összegyűjtött anyagot megfelelően el tudja rendezni, logikusan fel tudja építeni.

Stílusérzék: a témának, hallgatóságnak, beszédhelyzetnek leginkább megfelelő stílust és hangnemet meg tudja találni.

Jó emlékezőtehetség. (Vázlatot használhat, de az egész beszédet nem olvashatja fel papírról!)

Jó előadókészség. (Pl: tudjon élni a gesztusnyelv elemeivel: arcjáték és kézmozdulatok; illetve a beszéd zenei eszközeivel: hangsúly, hanglejtés, hangerő, szünetek, beszédtempó stb.)

A szónoki beszéd megírásának és előadásának logikus lépései:

1. **A szónoki beszéd témájának kiválasztása, címadás,** a kommunikációs célunknak leginkább megfelelő **szövegtípus kiválasztása.** Azt is végiggondoljuk, hogy milyen összetételű (életkorú, iskolázottságú, érdeklődési körű) hallgatóságnak fogunk beszélni milyen körülmények között.
2. **Anyaggyűjtés** - forrásai lehetnek: könyvek, folyóiratok, filmek, tömegkommunikációs eszközök (tévé, rádió, Internet), személyes élményeink / tapasztalataink stb.
3. **A gyűjtött anyag elrendezése:** ekkor alakul ki a beszéd váza. Csoportosítjuk az összegyűjtött ismereteket, tényeket, adatokat, kiválogatjuk közülük az igazán lényegeseket - ezek lesznek a beszéd tételmondatai. *Vázlatírás - tételmondatokkal, kulcsszavakkal.*
4. **A szöveg megfogalmazása, kidolgozása, végleges formába öntése.** (Ügyelünk a logikus felépítésre, a megfelelő stílus eszközök kiválasztására, a nyelvhelyességre, a helyesírásra. + megtervezzük az előadásmódot is.)
5. **A szöveg emlékezetbe vésése**
6. **Önellenőrzés, próbaelőadás**
7. **A szöveg nyilvános előadása, megszólaltatása**

A szóközi beszéd egyes műfajainak bemutatása:

1. Hozzászólás (szakmai jellegű beszélgetésben, vitában):

Felépítése:

- *Megszólítom a résztvevőket, a vitapartnereket.* Pl: Tisztelt közönség / résztvevők! Tisztelt hölgyeim és uraim! Tisztelt XY!
- Határozottan, de udvariasan és higgadtan *ismertetem a saját véleményem*, ami akár ellentétes is lehet például a szerző szövegbeli álláspontjával! (Legyen egy tételmondatom, vagyis egy alapállítás, aminek igazát bizonyítom, vagy épp cáfolom majd!) A lényeg itt is ugyanaz, mint az érvelésnél: amit én gondolok a témáról, azt hihetően, magabiztosan, többféle indokkal alátámasztva adjam elő!
- *Megköszönöm a figyelmet; esetleg kérdésekkel zárom mondandómat*, így mintegy további gondolkodásra illetve válaszadásra ösztönözve a hallgatóságot.

2. **Alkalmi/ünnepi beszéd:** ez lehet pl. egy kiállítás megnyitója, egy megemlékezés, egy köszöntő, egy ballagási búcsúztató beszéd stb.

Felépítése:

- *A hallgatóság* udvarias, a helyzetnek és a témának megfelelő *megszólítása*. (Pl: Tisztelt megjelentek! Kedves vendégeink! Tisztelt résztvevők!) Vagyis: köszöntés, kapcsolatteremtés.
- *Az ünnepi alkalom, a beszéd aktualitásának hangsúlyozása*; a hallgatóság figyelmének felkeltése témánk iránt.
- *Az adott esemény* (története, jelentősége, hatása, „üzenete” nekünk)
- *Zárás, összegzés, elköszönés.*

II. A szépirodalmi stílusréteg

A *stílusrétegek* a nyelvváltozatokhoz, a társadalmi érintkezés meghatározott formáihoz kapcsolódó sajátos kifejezésmódok, melyeknek tipikus nyelvi-stilisztikai eszközeik és szabályaik vannak.

Hat stílusréteget különböztetünk meg:

- Társalgási stílus
- Tudományos-szakmai stílus
- Publicisztikai stílus (újságírás)
- Közéleti írásbeliség = hivatalos stílus
- Közéleti szóbeliség = retorika = szónoklattan
- Szépirodalmi stílusréteg

Szépirodalmi stílusréteg: általánosságban ezt a legnehezebb jellemezni / bemutatni, hiszen ahány szépirodalmi mű: vers, novella, regény stb., annyiféle lehet ez a stílusréteg, hiszen minden műalkotás egyedi. Amik mégis jellemzik ezt a stílusréteget:

- egyediség
- sokszínűség, változatosság
- a stílus eszközök kiemelt szerepe
- esztétikai hatáskeltésre törekvés az alkotó részéről
- műnem- és műfajfüggő

- nagy expresszivitás (= kifejező erő) jellemzi
- kiemelt szerepe van a mű olvasójának / hallgatójának / befogadójának
- kifejezőeszközeinek három csoportját különítjük el: a zeneiség stíluseszközei, a képiség stíluseszközei, az alakzatok. (Ezekről tanultunk részletesebben a 11. évfolyam nyelvtanóráin.)

A zeneiség stíluseszközei

Stíluselemmé bármely nyelvi elem válhat: a hang, a morféma (=szóelem), a szó, a szószerkezet, a mondat, de mindig csak a szövegben, más nyelvi elemekkel összekapcsolva; a tartalomhoz, a beszélőhöz és a hallgatóhoz való viszonyban dől el, hogy egy nyelvi elem mennyire, milyen mértékben válik stíluselemmé.

A zeneiség stíluseszközeinek kiindulópontja a HANG. A HANG nyelvünk legkisebb építőeleme / építőegysége; önálló jelentéssel még nem rendelkezik, de már van ún. jelentésmegkülönböztető szerepe. Pl: *már – kár – bár – tár – zár* Ezek a szavak három hangból állnak, melyek közül kettő azonos. A jelentésmegkülönböztető szerep azt jelenti, hogy elég a háromból egyetlen hangot kicserélnünk, és az máris megváltoztatja az adott szó jelentését és adott esetben a szófaját is.

A hangoknak emellett esztétikai hatása, kifejezőereje is van.

A különböző hangok, hangkapcsolatok kellemes vagy kellemetlen benyomást, hatást kelthetnek bennünk képzési sajátosságaik miatt. Egyes szavakat, szókapcsolatokat, mondatokat, verssorokat így jól hangzónak, másokat rosszul hangzónak érezhetünk.

Jóhangzás = eufónia

- fokozzák a **zöngés msh.-k**, pl: z, zs, m, n, ny, l
- adódhat az ún. **lágymsh.-k** túlsúlyából, ezek: m, n, ny, l, h
- előidézhetheti a **mgh.-k változatossága** is, pl: fülemüle, autószerelő

Rosshangzás = kakofónia

- okozhatja a **zöngétlen msh.-k** túlsúlya, pl: s, sz, c, cs
- okozhatja az ún. **kemény msh.-k** túlsúlya: d, t, g, k, p, r, s, sz
- okozhatja a **msh. torlódás**, pl.: strand, presztizs, Trnowszky (nehéz kiejteni a szót a torlódás miatt)
- okozhatja a **mgh.-k egyhangúsága**, pl.: megvesztegethetetlen, engesztelhetetlen

Az olyan szavakat, mondatokat, verssorokat, amelyekben **sok a magas mgh.** (ezek: e, é, i, í, ö, ő, ü, ű) általában **vidámabbnak, világosabbnak** érezzük. Az olyan szavakat, mondatokat, verssorokat viszont, amelyeket a **mély mgh.-k túlsúlya** jellemez (a, á, o, ó, u, ú) általában **komorabbnak, szomorúbbnak, sötétebbnek** tartjuk.

Hangok segítségével így / ezáltal érzelmek, hangulatok, lelkiállapotok is kifejezhetők. A hangok e kifejező erejét nevezzük **hangszimbolikának**.

A zeneiség stíluseszközei:

Alliteráció = betűrím: a verssorban egymást követő szavak ugyanazzal a msh.-val kezdődnek, és ezek az azonos msh.-k összecsengenek. Pl.: „*Míg a fákról nagy nehéz ... hervadt levelek halkan hullanak.*” Vagy: „*S nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára.*”

Hangutánzó szavak: hangzásukkal emberek, állatok, természeti jelenségek, gépek, tárgyak hangját idézik fel. Pl: *krákol, dörmög, csiripel, mekeg, brummog, dörög, süvít, kattog, berreg, zakatol, ketyeg, serceg*

Hangulatfestő szavak: hangalakjukkal tulajdonságokat, illetve cselekvéseket (főként mozgásokat) idéznek fel.

Pl: - tulajdonságokat: *pipogya, teszetosza, tutyimutyi, kelekóla, hórihorgas, dönci*
- cselekvéseket: *bandukol, kullog, lohol, toporog, szöszmötöl, vihorászik*

Ritmus: szabályos ismétlődést jelent mind a zenében, mind a verstanban.

A ritmusra épülően kétfajta verselési rendszert különböztetünk meg:

1. Időmértékes verselés: ritmusát a rövid és hosszú szótagok szabályos váltakozása adja. Rövid a szótag, ha a szótag mgh.-ja rövid, és ezt a rövid mgh.-t csak egy msh. követi. A rövid szótag jele: kis félkör a szótag alatt. Hosszú a szótag, ha a szótag mgh.-ja hosszú, vagy ha rövid ugyan, de ezt a rövid mgh.-t kettő vagy több msh. követi. A hosszú szótag jele: __

Az időmértékes verselés alapegysége a *versláb*, ez meghatározott számú rövid és hosszú szótag kapcsolatát jelenti. Nevezetesebb verslábak: daktilus (), spondeus (), trocheus (), jambus ().

Nevezetesebb időmértékes sortípusok:

- hexameter: ez „hatmértékű” jelent, hat verslábból álló időmértékes sorfajta.
- pentameter: „ötmértékű”, öt verslábból álló időmértékes sortípus, két és fél versláb után egy ún. cezúra (hosszabb szünet) következik, majd újabb két és fél versláb jön. $2,5 + 2,5 = 5$
- disztichon: egy hexameter és egy pentameter kapcsolata; antik időmértékes sorpár.

2. (Ütem)hangsúlyos vagy magyaros verselés: ritmusát a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok szabályos váltakozása adja. Alapegysége az *ütem*, ez meghatározott számú hangsúlyos és hangsúlytalan szótag kapcsolata. Jellegzetes ütemhangsúlyos sortípusok: felező 6-os, felező 8-as, felező 12-es. Ezekben a szám az adott sor szótagszámára utal (hat, nyolc vagy tizenkét szótagból álló sor), a „felező” megnevezés pedig arra, hogy e sorok közepén van egy szünet, ami után újra hangsúlyos szótag következik.

Vagyis például a felező 6-os sor így néz ki: hangsúlyos szótag, hangsúlytalan szótag, hangsúlytalan szótag (szünet) hangsúlyos szótag, hangsúlytalan szótag, hangsúlytalan szótag. A szünet jele: II
Ezért pl. a felező 6-os sort így is szoktuk jelölni: 3 II 3; a felező 8-ast: 4 II 4; a felező 12-est: 6 II 6.
Az ütemhangsúlyos verselés a magyar ősköltészet és népköltészet sajátja, emiatt hívjuk magyarosnak is.

Rím: a verssorok végén lévő szavak mgh.-inak és msh.-inak összecsengését jelenti. **Két alaptípusa:**

- **tiszta rím:** ha a mgh.-k és a msh.-k is összecsengenek, pl.: virág – világ; pendül – zendül
- **lágym rím (= asszonánc):** ha csak a mgh.-k csengenek össze, pl.: kivártam – világban; eleség – menedék.

Rímfajták:

- **páros rím:** a a b b
- **kereszt rím:** a b a b
- **ölelkező rím:** a b b a
- **bokorrím:** a a a a
- **félrím:** a x a x / x a x a (a nem rímelő sorokat jelöljük x-szel)

Áthajlás (= enjambement): azt jelenti, hogy a verssor és a gondolat / a mondat vége nem esik

egybe, a gondolat a következő verssor elején még folytatódik, és csak a két sort egybe, egy egységként olvasva nyer értelmet. Szerepe: a gondolat megszakításával és továbblendítésével tartalomkiemelés és / vagy feszültségkeltés.

Pl.:

”Az évek jöttek, mentek, elmaradtál

Emlékeimből lassan, elfakult

Arcképed a szívemben, elmosódott

A vállaidnak íve, elsuhant

A hangod és én nem mentem utánad

Az élet egyre mélyebb erdejében.”

Az aláhúzottak ún. **éles áthajlások**: érezhetően szorosan összetartozó részeket: alanyt és állítmányt szakított a költő ketté, két sorba: *elmaradtál emlékeimből; elfakult arcképed; elmosódott a vállaidnak íve; elsuhant a hangod.*

Az utolsó két sor ún. **szelíd áthajlás**: ha az utolsó előtti végén megállunk, az adott sor akkor is érthető, az utolsó sor egy kiegészítő megjegyzést fűz ehhez a bővített helyhatározóval: *nem mentem utánad (Hol?) az élet egyre mélyebb erdejében.*

Mondat- és szövegfonetikai eszközök: ezek is fokozzák a hangzó szöveg zeneiségét, hallgatóra gyakorolt hatását. Ezek: **hangsúly, hanglejtés, hangszínváltás, hangerő, beszédtempó, szünetek.**

A képiség stíluseszközei: költői képek

A **költői képek** (más néven **szóképek** vagy **trópusok**) a szépirodalmi stílusréteg kifejezőeszközei a zeneiség stíluseszközei és az alakzatok mellett. Használatuk célja: egyrészt az irodalmi művek megértését segítik, másrészt érzelmi és hangulati hatásuknál fogva megsokszorozzák a gondolatsor erejét.

Két nagy csoportjuk: a névátvitelre és a névcserére épülő költői képek.

I. Névátvitelre épülő költői képek (szóképek):

Metafora: két dolog, fogalom azonosítása valamilyen közös tulajdonság vagy hangulati egyezés alapján. Ereje, hatása annál nagyobb, minél távolabbi dolgokat kapcsol össze. *A metafora részei: azonosító és azonosított.* Pl: „Mindkettejük szíve lett puszta, hideg tél.” Itt az azonosított (= fogalmi sík) a szív, az azonosító (= képi sík) pedig a puszta, hideg tél. Alakja szerint a metafora kétféle lehet: **teljes metafora** (kéttagú, megvan az azonosított és az azonosító is); illetve **csonka metafora** (egytagú, csak az azonosító van meg).

Megszemélyesítés: élettelen dolgok, tárgyak, természeti jelenségek élővé tétele, emberi tulajdonságokkal való felruházása. Pl: „Valami titkot súg a végtelenség.” „A torony bámult rá, mint sötét kísértet.”

Szinesztézia: „együttérzés, összeérzés”. Különböző érzékszervi benyomások összekapcsolása egy költői képben. Pl: „A kirakatban *lila dalra* kelt egy nyakkendő.” (lila: látás + dal: hallás); „tompá, telt hang” (tapintás + hallás); „néma, ezüst éj” (hallás + látás)

Allegória: hosszabb gondolatsoron, esetleg egy egész költeményen keresztül vitt, folyamatos, kifejtett metafora vagy megszemélyesítés. Pl: Arany János Toldi – álom-allegória; Petőfi Sándor: Föltámadott a tenger – az alapmetafora, ami végigvonul az egész versen: a nép = a viharos tenger

Szimbólum (= jelkép): egymástól távol eső dolgokat kapcsol össze. A szimbólum valamely gondolat, eszme, érzelem jelképe. Vannak köznyelvi szimbólumok, ezek jelentését mindnyájan ismerjük, értjük: lánc (=

rabság), fehér galamb (= béke), gyűrű (= házastársi hűség). Ezekkel szemben a költői szimbólumok sokkal nehezebben megfejthetők, sokszor nem is határozható meg pontosan a jelentésük; inkább csak sugallnak, sejtetnek valamilyen jelentést. Itt kiemelt szerepe van az olvasó megérzéseinek, fantáziájának, képzetársításainak (= asszociációk). A szimbólumokra épülő stílusirányzat a szimbolizmus, a magyar irodalomban fő képviselője: Ady Endre. Néhány, szimbóluma: *disznófejű Nagyúr* (= pénz); *magyar Ugar* (= magyar társadalom elmaradottsága); *Verecke*; *Dévény*; *Góg és Magóg*; *Isten*; *Halál... stb.*

II. Névcserére épülő költői képek:

Metonímia („névcseré”): két fogalom felcserélése térbeli, időbeli, anyagbeli vagy ok-okozati kapcsolat, érintkezés alapján.

- térbeli metonímia: „*Vigyzó szemetek Párizsra vessétek!*” - Párizst, vagyis a teret nevezi meg az ott élő emberek, a párizsiak helyett.
- időbeli metonímia: „*A XX. század a technika bővületében élt.*” - Az időt, a kort nevezi meg az abban a korban élő emberek helyett.
- anyagbeli metonímia: „*Leesett a vas a lovam lábáról.*” - Az anyagot nevezi meg a belőle készült tárgy helyett.
- ok-okozati metonímia: „*Két szeméből a bánat ered.*” - A bánatot (az okot) nevezi meg a könny (az okozat) helyett.

Szinekdoché: a metonímia legfontosabb alfaja, mennyiségi és faji jellegre utaló szócsere. Típusai:

- rész-egész szinekdoché: „*vörösingesek*” A Pál utcai fiúk c. regényben - az egészet, a fiúkat egy részükkel, jellegzetes viseletükkel - vörös ing - azonosítja
- nem-fajta szinekdoché: „*Ömlik a vér orrán s száján a vadnak.*” - a Toldiban Arany a farkas (konkrét fajta) helyett a tágabb fogalmat (nemet) nevezi meg: vad
- egyes-többes szám szinekdoché: „*Mentek-e tatárra, mentek-e törökre?*” - Petőfi valójában többes számban érti: tatárookra, törökökre, mégis egyes számban mondja.
- határozott és határozatlan mennyiség szinekdoché: *Ezer éve nem láttalak!* - konkrét, határozott mennyiséget nevez meg, holott csak a nagyon régre gondol.

III. Egyéb költői képek:

Hasonlat: két dolog, fogalom összehasonlítása valamilyen közös tulajdonság vagy hangulati hasonlóság alapján. Részei: hasonlított és hasonlító. Lehetséges kifejezőeszközei: leggyakrabban a mint kötőszó, továbbá a -ként rag vagy a módra névutó. Pl: „*Mint befagyott tenger, olyan a sík határ.*” „*Ízes aranyként folyt a méz.*” „*Patak módra áradt a szennyes lé.*”

Körülírás: egy fogalom közvetlen megnevezése helyett valamilyen jellemző jegy kiemelésével körülírjuk, felidézzük az elhallgatott fogalmat. Pl: „*Szemem árja megindul.*” - a sírás körülírása

Eufemizmus (= megszépítő körülírás): valamilyen fogalmat tapintatból, szeméremből vagy illendőségből nem mondunk ki, finomabban, szépítve írjuk körül. Pl: *eltávozott az élők sorából, elhunyt, örökre elaludt stb.* - a *halál* helyett.

Az alakzatok

A *zeneiség eszközei* és a *költői képek* mellett a költői kifejezőeszközök harmadik nagy csoportja az **alakzatok**. A költő célja alkalmazásukkal a nagyobb kifejezőerő elérése. Az ókori retorikákban (szónoklattani művekben) a hatásos, meggyőző szónoklat részei voltak, ezért retorikai (szónoki) eszközöknek is nevezték őket.

Csoportosításuk:

- I. A bővítés / hozzátoldás / ismétlés alakzatai
- II. Az elhagyás / kihagyás alakzatai
- III. A felcserélés alakzatai

I. Az ismétlés alakzatai:

1. Szóismétlés: az ismétlés legegyszerűbb fajtája; szerepe: nyomatékosítás, hangsúlyozás, kiemelés.

Pl: „Tavaszi szél vizet áraszt, virágom, virágom.”

2. Szókapcsolatismétlés vagy mondatismétlés: „Sem utódja, sem boldog őse, / sem rokona, sem ismerőse, / nem vagyok senkinek, / nem vagyok senkinek.”

3. Refrén: versekben, népdalokban 1-1 versszak utolsó sorának vagy sorainak ismétlődése, visszatérése a következő versszak végén is. Pl.: Petőfi Nemzeti dalában: „A magyarok istenére / esküszünk, esküszünk, / hogy rabok tovább nem leszünk.”

4. Anafora / anaforikus ismétlés = előismétlés: az egymást követő sorok elején ismétlődik ugyanaz a szó vagy szavak. Pl: „Húsz esztendőm hatalom,
húsz esztendőm eladom.”

5. Epifora = utóismétlés: ugyanaz, mint az anafora, csak az egymást követő sorok végén.

Ezek szó szerinti ismétlések voltak. Léteznek azonban ún.. variált ismétlések is.

6. Figura etimologica: a szótó ismétlésével előállított stílusalakzat. A szónak csak a töve ismétlődik meg, a toldalék változik; és az ismétlődő szavak általában egy szókapcsolatot alkotnak.

Pl.: „hiszek hitetlenül”; „látva lássanak”; „kértem kérve”; „virágnak virága” (ezek kettes figura etimologicák); „halálnak halálával halsz” (hármasszoros figura etimologica)

7. Párhuzam: azonos vagy hasonló módon megformált szerkezetek, gondolatok egymás mellé állítása. Két fajtája:

a. szerkezeti párhuzam: ugyanazok a mondatrészek ugyanabban a sorrendben következnek egymás után két egymást követő verssorban, pl: „Fölszántom a császár udvarát, (állítmány – birtokos jelző – tárgy)
Belévetem hazám búbját.” (állítmány – birtokos jelző – tárgy)

b. gondolati párhuzam: pl: „Ő ugyan subáját érezte nehéznek,
pedig a szíve volt oly nehéz szegénynek.”
(János vitéz, amikor el kell szabadnia Iluskától)

8. Felsorolás: lényege, hogy a felsorolt tagok azonos szófajúak és azonos mondatrészi szerepűek.

Pl: Futott, úszott, teniszezett.

Vettem a boltban kenyeret, tejet, felvágottat, cukrot.

9. Halmozás: tulajdonképpen ez is felsorolás, de itt a felsorolt tagok már nem csak azonos szófajúak és azonos mondatrészi szerepűek, hanem rokon értelműek is!

Pl: „Kedvesem, szépségem, galambom, gyönyörűségem”

„A dudva, a muhar, a gaz...”

Futott, szaladt, száguldott a kedveséhez.

10. Fokozás: ez is felsorolásfajta, de itt a felsorolás rokon értelmű tagjai között már fokozatbeli / intenzitásbeli különbség is van! Pl: „Jöttem, láttam, győztem.”; „... lehúz, altat, befed.”; Barátnőjét kedvelte, szerette, imádkozta.

11. Kötőszóhalmozás (poliszyndeton): pl: „Most tél van és csend és hó és halál.” – az első „és” után már azt váránk, hogy véget ér a mondat, hiszen a kötőszót általában csak a felsorolás utolsó tagja előtt szoktuk kitenni. Ehelyett újra és újra továbblendül a gondolat, ez feszültséget visz a versbe.

12. Ellentét: dolgok szembeállítás; ez is a kihangsúlyozás és a feszültségkeltés eszköze. Pl: „Bölcsőd az s majdan sírod is, / mely ápol s eltakar.”

13. Paradoxon (állandó ellentét): a látszólag lehetetlen dolgok valóságosságát állítja. Pl: „Szomjan halok a forrás vize mellett.”; „Szertenézett, s nem lelé honját a hazában.”; sírva vigad a magyar

14. Oxymoron: ez a paradoxon altípusa; olyan paradoxon, amely egy szókapcsolatban van meg, például jelző és jelzett szó között. Pl: néma sikoly, vidám bánat, édes mostoha, a távol közelében.

15. Túlzás: nagyítás, a dolgok többnek és nagyobbak feltüntetése a realitásnál, pl: „tenger kínja van”, „Szerelmedért...eltépném lelkemet szerelmedért.”

II. Az elhagyás alakzatai:

1. Kihagyás / elhagyás: az író vagy költő kihagy, elhallgat vagy csak utalásszerűen érint valamit. Elhagyások a mindennapi beszédünkben is előfordulnak, hiszen a szövegösszefüggés, az előzetes ismereteink és a közléshelyzet ezt lehetővé teszi, de a művészi kihagyások ennél tudatosabbak. Ezekkel a költő / író feszültséget teremt; sejtet, sugallhat bizonyos dolgokat, és mindez intenzívebb olvasást igényel. A kihagyás főként a balladákra jellemző: balladai homály.

A kihagyás vonatkozhat egy-egy szóra (pl. a csonka metafora), egy mondatrészletre (hiányos mondat), vagy nagyobb részekre (balladák szaggatott felépítése).

Pl.: Arany János Ágnes asszony c. balladájában: „Szöghaját is megsimítja, nehogy azt higgyék, megbomlott.” (kettős jelentés: a haja vagy az elméje)

2. Kötőszóelhagyás (aszzyndeton): ez különösen olyankor érdekes, ha többféle kötőszót is betehetünk gondolatban a hiányzó helyére, hiszen ettől függően más és más jelentést kaphat a verssor / verssorok.

Pl. „Nem emel föl már senkisem, - az ide gondolatban betehető kötőszavak: EZÉRT / MERT / ÉS / ÍGY stb. belenehezültem a sárba.”

III. A felcserélés alakzatai:

1. Szórendi csere: a megszokottól eltérő szórend; szerepe: jelentésgazdagítás, jelentéstöbblet kiemelése.

Pl: „Órám tisztességes, csak légyen utolsó.” (Zrínyi Miklós)

– ez normál szórenddel így hangzana: Csak utolsó órá

„Ötszáz bizony dalolva ment lángsírba walesi bárd.” (Arany János)

– normál szórenddel: Ötszáz walesi bárd bizony dalolva ment lángsírba.

A javító vizsga írásbeli és szóbeli részből áll.

Időpontja: 2017. augusztus 24., 8.00: írásbeli; 2017. augusztus 25., 8.00: szóbeli

A felkészüléshez ajánlott:

- **mindenekelőtt az órai saját vázlatok, jegyzetek + a szaktanártól kapottak – lásd az előző oldalakat...**

A vizsgára való eredményes felkészülést kívánok: Mukics Zita (szaktanár)